

KİTAP TANITIMI

Berrin OKTAY YILMAZ*

TÜLAY ARIN'A ARMAĞAN-İKTİSAT YAZILARI

Der.Sermin Sarıca, İstanbul, Belge Yayınları, 2010

2009 yılı İstanbul Üniversitesi için önemli kayıpların yaşandığı bir yıl oldu. İktisat Fakültesi öğretim üyeleri, çok değerli hocalarımız Prof. Dr.Türkel Minibaş ve Prof.Dr.Tülay Arın'ı ard arda yitirdik. Ancak İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Kadın Çalışmaları Bilim Dalı akademisyenleri ve öğrencileri olarak bu kayıpların anlamı bizler için çok daha farklıydı. Her iki hocamız da Merkez'in kuruluş aşamasından itibaren aktif üyeleri olarak çalışmaları desteklemişler, ayrıca yüksek lisans programında dersler vererek Kadın Çalışmalarının bir disiplin olarak yerleşmesinde önemli katkı sağlamışlardır.

Tülay Arın hocamız Kadın Çalışmaları Bilim Dalı Yüksek Lisans Programında emekli oluncaya kadar **Kadın ve Ekonomi** dersleri verdi. Cinsiyet temelinde var olan eşitsizliklerin kökenlerini, nedenlerini ve bunları ortadan kaldıracabilecek politikaları içeren yaklaşımları iktisat disiplini açısından ele aldığı "Kadın ve Ekonomi" dersleri, disiplinlerarası bir bölüm olan Kadın Çalışmaları'nın ilk defa iktisat bilimiyle tanışan bazı öğrencileri için hem zor, hem de hocamızın anlatım tarzı ve yaklaşımı nedeniyle bir o kadar da zevkli ve bilgilendirici bir nitelik taşımaktaydı. Okumalarınızı yapmadan derse geldiğinizde hiçbir şey söylemese bile Tülay hocanın sanki ilk defa o dersi anlatıyormuş gibi yaptığı hazırlık, sizin bir daha yükümlülüklerinizi yerine getirmeden derse gelmenize engel olurdu.

30 Ağustos 2009 tarihinde yitirdiğimiz hocamız Prof.Dr.Tülay Arın anısına İ.Ü.İktisat Fakültesi Maliye Bölümü öğretim üyelerinden Yard. Doç.Dr.Sermin Sarıca tarafından derlenen **Tülay Arın'a Armağan-İktisat Yazıları** başlıklı kitap Belge Yayınları tarafından yayınlandı. Armağan kitapta, Prof.Arın'ın akademisyen arkadaşlarının, dostlarının makaleleri

* Dr., İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Bilim Dalı Araştırma Görevlisi, berrinok@istanbul.edu.tr

yer almaktadır.

Armağan kitabın Özgeçmiş bölümünde de belirtildiği gibi Tülay Arın, kamu ekonomisi, iktisadi planlama, iktisadi kalkınma, gelir dağılımı, kadının iktisadi durumu, kadın ve ekonomi, bilimsel araştırma teknikleri alanlarında dersler vermiş, bu konularda ve bunlara ek olarak sosyal güvenlik, refah devleti ve sosyal politikalar alanlarında yayınlar yapmıştır.(s.9) Kitap, onun yıllarca üzerinde çalıştığı konularla örtüşmekte ve yazıların derleyen tarafından üç alt başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar, **Kadın; Siyasal İktisat;** ve **Sosyal Politikadır.** Makalelerin her biri iktisat başlığı altında çalışmalar yapan araştırmacılar için önemli bilimsel kaynak özelliği taşımaktadır. Bir taraftan çok değerli hocamızın anısı yaşatılırken diğer taraftan da bilim dünyası yeni ve özgün çalışmalardan yararlanma olanağı bulmaktadır.

Tülay Arın'ın, erkek egemen bakışın hakim olduğu iktisat bilimine feminist bakış açısıyla yaklaşarak bir farkındalık oluşmasında ve toplumsal cinsiyetin bir analiz kategorisi olarak yerleşmesinde önemli katkıları olmuştur. Yazılarında eril klasik iktisat disiplininin cinsiyetçi yapısını eleştirmiş, iktisat biliminin tartışmalarının dışında tutulan kadın ve aile, onun çalışmalarında 70'li yıllardan itibaren yer almıştır. Ona göre, kadın erkek eşitsizliklerinin temellerini açıklamak bakımından pek çok yaklaşımın odak noktasını iktisadi etmenler oluşturmaktadır.(Arın, 1995, s.169). Bu yüzden iktisat kuramının kadının konumunu ele alış biçimi önemlidir. İktisat kuramı kadının konumunu analiz ederken iki önemli nokta ortaya çıkmaktadır. Birincisi aile ve ev emeği sorunu ve kadının evdeki konumu ile ev dışındaki konumunun birbirinden bağımsız ele alınamaması. Diğeri ise sorunun sadece iktisadi ilişkiler çerçevesinde ele alınmasının yetersiz kalmasıdır. Bu noktada disiplinlerarası bir analiz yapılması kaçınılmaz olmaktadır. (Arın, 1995:164). Bu aşamada Kadın Çalışmalarının disiplinlerarası niteliğinin ne kadar önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Yaptığı çalışmalarda Tülay Arın kadın emeğinin hem üretici emek sürecinde, hem de yeniden üretim sürecinde yer almasıyla ilgilenmiştir. Kadın, bir taraftan ücretli emeği ile yaşam için gerekli malların üretiminde yer alır (düşük ücret, güvencesiz iş vb) diğer taraftan da yeniden üretim yani, ev içindeki işleri, çocuk bakımı, ailede bakıma muhtaç olanların bakımını yapması, özel alanda yaptığı ama görünmez kılınan işlerle emek sürecine katılır. Kapitalizmde emek gücünün yeniden üretim alanı hiç kuşkusuz ev ve

ailedir. Ancak evde yapılan işin bir karşılığı olmadığı, yani bir meta değeri taşımadığı için Gosta Esping Andersen'in "The Three Worlds of Welfare Capitalism" adlı çalışmasında yaptığı gibi göz ardı edilmekte, metalaşmanın sınırlanması (dekomüdfikasyon) kavrayışı ile ücretli emek merkeze alınmaktadır. Ev içinde ücretsiz emekçi konumunda olan kadın sınıflandırmaya girememektedir. Armağan kitapta yer alan makalesinde Gülnur Acar Savran'ın da belirttiği gibi "kadınların, çocukları, kocaları ve yaşlı/hasta akrabaları için harcadıkları bakım emeği, patriyarkal kapitalizmde ücretli emeğin yanı sıra en temel emek biçimidir."(s.58). Ancak görünmez kılındığı için sosyal politikanın temelinde yatan kadın anlayışı da, himaye edilmesi gereken ve kocasına bağımlı kadındır. Kadınlar ücretli olmaktan çok eş ve anne oldukları için sosyal güvenlikten yararlanmakta, annelik kimliği içine sıkıştırılmaktadırlar. Savran'ın belirttiği gibi mazlum kadın yerine, özgürleşme sürecinin öznesi olan kadın anlayışı yerleşmelidir.(s.59). Koruyucu ataerkil zihniyet devam ettiği sürece kadın korunacak bir varlık olarak kalacak ve özgürleşmesi mümkün olamayacaktır.

Feminist iktisadın toplumsal cinsiyeti bir analiz kategori olarak kullanmasında Tülay Arın'ın katkısı göz ardı edilemez. Arın, 2004 yılında yazdığı bir makalede UNDP'nin (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) cinsiyet temelinde eşitsizlikler ve fırsatlar konusuna duyarlı olan İnsani Gelişme Raporlarına dikkat çekmiştir. Amartya Sen'in yapabilirlikler yaklaşımı ışığında geliştirilen bu raporlarda Sen, fırsatlar ve özgürlükler bakımından cinsiyet eşitliğine duyarlı göstergeler ortaya koymaktadır. (Arın, 2004, s.65) Amartya Sen'in yapabilirlik yaklaşımına göre eşit haklar ve olanaklar eşit yapabilirliklere dönüşmemektedir.(Sen, 2004: s.310) Eşit vatandaşlık sosyal hakların da eşit kullanımı anlamına gelmemekte, toplumsal cinsiyet farklarından kaynaklanan sorunları göz ardı ettiği için dışlayıcı bir nitelik taşımaktadır. İnsani Gelişme Raporu'nun geliştirdiği toplumsal cinsiyete dayalı gelişme endeksi yetenekler bakımından eşitsizliği, toplumsal cinsiyeti güçlendirme ölçütü ise fırsatlar bakımından eşitsizliği ölçmektedir. (Arın, 2004, s.80) Kadınların siyasi ve ekonomik alanlardaki katılımını gösteren Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçütü, kadınların eşit haklara sahip olmalarının bu hakları eşit kullanmalarına yol açmadığını gözler önüne sermektedir.(Arın, 2004: s.68). Toplumsal cinsiyetin bu şekilde bir analiz kategorisi olarak kullanılması cinsiyet temelinde yaşanan eşitsizliği çok boyutlu olarak ortaya koymaktadır.

Ev içinde yapılan ücretsiz emek de, bu kapsamda, Amartya Sen'in yapabilirlik yaklaşımına göre kadınların az yapabilirliğine bir örnek oluşturmaktadır ve cinsiyet temelinde eşitsizlik ele alırken araştırılabilmektedir. Martha Nussbaum da bu noktada Amartya Sen'in yaklaşımının hem kadının evde ve dışarıda yaşadığı eşitsizliğin görünür kılınması açısından, hem de geleneksel haklar söyleminin görmediği alanlara dikkat çekmesi açısından önemli olduğunu belirtmektedir (Nussbaum,2001:39). Armağan Kitapta Hülya Kirmanoğlu da İnsani Gelişme Endeksleri Işığında Kadınların Toplumsal ve İktisadi Koşullarını Ülkeler Arasında Karşılaştırarak incelemekte (ss.95-116) ve uluslararası alanda kabul görmüş endeks ve ölçütlerin kullanılmasıyla iki önemli sonuca varıldığını belirtmektedir: Bunlardan birincisi en gelişmişinden en az gelişmişine kadar bütün ülkelerde kadının konumu genel endeks değerlerinin altında kalmakta, ikincisi ise ülkelerin insani gelişmişlik düzeyine paralel olarak toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler de artmaktadır.(s.114). Bu sonuçlar bize kadınların tüm dünyada eşitsizliğe maruz kaldığını doğrulamakta, yasal olarak bazı fırsatlara sahip olmalarına rağmen Sen'in de ileri sürdüğü gibi bunları eşit yapabilirliğe dönüştüremediklerini ortaya koymaktadır.

Hiç kuşkusuz toplumsal cinsiyetin bir analiz kategorisi olarak kullanılması toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi de gündeme getirmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında, toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm ana plan ve programlara yerleştirme yaklaşımı(gender mainstreaming) gibi toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme de büyük önem taşımaktadır. Gülay Günlük Şenesen Armağan kitapta, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin kadınlar için ayrı bir bütçeleme anlamına gelmediği, "ama kadınların toplumdaki dezavantajlı konumlarının varlığı önkabulünden hareketle, bütçenin cinsiyetlerarası eşitsizliklerin giderilmesine yönelik olarak düzenlenmesi ve uygulama sonuçlarının izlenmesine olanak sağlayacak şekilde yapılandırılması" olduğunu açıklamaktadır (s.79). Bütçe hazırlanırken gerek kaynakların toplanması, gerekse kaynakların dağıtımı ve kullanılmasında cinsiyete duyarlı bütçeleme yapmak, kadınlar açısından hem sosyal dışlanmayı hem de yoksulluğu azaltacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alınarak yapılan bütçe, kadınların sağlık, eğitim, istihdam, sosyal güvenlik gibi hizmetlerden eşit oranda yararlanmasına olanak sağlayacak ve eşit yapabilirlik düzeyini artıracak önemli bir etkidir.

Tülay Arın'a Armağan-İktisat Yazıları, toplumsal cinsiyet boyutuyla ilgi-

lensinler ya da ilgilenmesinler, iktisat alanıyla ilgilenen herkes için önemli bir başvuru niteliği taşımaktadır. Ayrıca Tülay Arın hocamızın akademik hayatı boyunca iktisat bilimine yaptığı katkılara böyle bir Armağan çıkararak teşekkür edilmesi ve adının anılması çok anlamlıdır.

KAYNAKÇA

- Arın, Tülay. “İktisat Kuramının Kadın Sorununa Bakışı”, **Türkiye’de Kadın Olgusu**, Der.Necla Arat, 2.baskı, İstanbul, Say Yayınları, 1995
- Arın, Tülay. “İnsani Gelişme ve Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi”, **Necla Arat’a Armağan**, İstanbul, Beta Yayınları, 2004
- Nussbaum,Martha “Capabilities As Fundamental Entitlements: Sen and Social Justice”, **Feminist Economics**, 2001, 9:2, s33-59
- Sen, Amartya. **Özgürlükle Kalkınma**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004

